

Fellázadt az ártatlan nemzedék

Immáron csodának számítanak a közel négy hónapja tartó szerbiai egyetemista blokádok és tüntetések. 2024 novemberéig az ifjúság apolitikus-ságáról, a közügyek iránti érzéketlenségéről szolt a közbeszéd. A fordulat egyaránt zavarba hozta az ellenzéket és a kormánypártokat, viszont az apatikus polgárokat a kezdetben érzelmi forradalomra emlékeztető mozgalom eddig nem látott módon mozgósította. A kezdetben naivnak tűnő négyponos egyetemista követelések (vizsgálják ki az újvidéki vasútállomás alsó fedéme lezuhanásának szakmai és korrupciós hátterét, a független intézmények végezzék a dolgukat, és állapítsák meg a szakmai és a politikai felelősséget, az ügyészség és a bíróság végezze a dolgát, valamint rendezzék az egyetem anyagi helyzetét) nem tűntek forradalminak. Nem is voltak azok, mégis megingatták a hatalmat.

A mozgalom legjobban az uralkodó pártkoalíciót, a Szerb Haladó Pártot, a Szerbiai Szocialista Pártot, valamint a Vajdasági Magyar Szövetséget érte felkészületlenül. Mindedig fölényesen nyerték a választásokat, nem csupán a választási csalások, hanem az ellenzéki pártok belső civakodása miatt is. A polgárok bizalmatlansága és apátiája nem új keletű. 2000. október 5-én több százezres tömeg megbuktatta Slobodan Miloševićet, hatalomra kerültek a heterogén ellenzéki pártok, amelyek nem érdemelték ki a beléjük fektetett bizalmat, s elmaradt a folytatás: október 6. Zoran Đinđić rövid kormányfői tevékenysége felvillantotta a reményt, de meggyilkolása után a társadalom mély letargiába zuhant. A szavazók megbüntették a civakodó pártokat – és magukat. Az új választásokon nem a Szerb Haladó Párt győzött, hanem a letargia. A polgárok többé semmiben sem reménykedtek.

Ezt a reménytelenséget győzték le a polgári ellenállással párosuló mostani egyetemista tüntetések. A fiatalok immáron négy hónapja blokádot tartottak az egyetemeket, miközben gyalog bejárták a szerbiai városokat és falvakat. A tüntetések, a menetelések örömnünnepre hasonlítottak, a polgárok terített asztallal és örömkönnyekkel fogadták és felszabadítóknak nevezték őket. A kormány zavara egyre nagyobb lett. Az egyik nap a horvát kémhálózatval való kapcsolattal vádolták, külföldi fizetett bérenceknek nevezték őket, a Hamásszal vetették őket egybe, másnap viszont párbeszédet javasoltak, amelyet az egyetemisták nem fogadtak el, azzal a jelszóval, hogy nincs miről alkudozni, az intézmények végezzék alkotmányos feladatukat. Legfőképpen nem kívánnak Vučić köztársasági elnökkel tárgyalni, mivel erre neki nincs alkotmányos felhatalmazása. Miközben Vučić párbeszédet ígért, pártjának aktivistái az egyetemisták bántalmazására szánták el magukat, egy fiatal lánynak például szétverték az alsó állkapcsát. Mindez hiteltelenítette a kormányt, miközben az egyetemista blokádok szaporodtak. Csak indexszel lehetett belépni az egyetemekre, a középiskolák nagy részé-

ben pedig a tanárok sztrájkoltak, vagy pedig a diákok blokád alá vették az épületet. Az általuk rendezett tüntetéseken egy ablakot nem törtek össze, úgy is mondhatnám, a tüntetések inkább vidám karneválra hasonlítottak, amelyeket nemcsak az ország nagyobb városaiban tartottak meg, hanem az eldugott kisvárosokban, falvakban, ahol soha eddig nem voltak tüntetések. A diákoknak sikerült mozgósítani a polgárokat.

Az egyetemista tüntetések népi mozgalommá formálódtak. Csatlakozott hozzájuk a tanügyi dolgozók egy része is. Feltűntek a földművesek, akik traktorokkal védték az egyetemisták menetoszlopait. Az ország egyetemi városaiban egész napos blokádokat vezettek be, ahová gyalog meneteltek más városok egyetemistái is. Legtöbbször 100-200 kilométert gyalogoltak. A taxisok is kifejezték rokonszenvüket, ingyen szállítottak haza őket abba a városba, ahonnan elindultak. Újvidékről Belgrádba nyolc kilométer hosszú taxis csapat szállította haza a fiatalokat.

Újvidék, Kragujevac, Niš után március 15-én Belgrád került sorra. A vidéki egyetemisták Belgrádba gyalogoltak, a polgárok pedig úgy mentek, ahogy tudtak. Ez nagy nehézséget okozott, mert a vasúti társaság leállította a forgalmat, mivel – úgymond – bombamerénylet veszélye állt fenn. A Belgrád felé tartó buszjáratokat is szüneteltették. A tüntetéseket Vučić puccskísérletnek, színes forradalomnak és az ország alkotmányos rendjét veszélyeztető kísérletnek nevezte. Rákapcsolt a zajos kormánypropaganda. Az egyetemisták a tüntetés egyik színhelyül a szerbiai parlament előtti tereket választották. A tér közvetlenül kapcsolódik a Pionír parkhoz, amely mellett az elnöki palota helyezkedik el. Nos, a Pionír parkban néhány nappal a tüntetés előtt a tanulni vágyó egyetemisták sátortábort állítottak fel. De nemcsak ők költöztek be, hanem idős polgárok is. Állítólag ők is vizsgákra készülődtek és tanulni akartak. Az akció csúcsa az volt, amikor Milošević rossz emléké belügyi egysége, a vörössapkások nyugdíjas tagjai is bevonultak a sátortáborba. Nem állították, hogy vizsgára készülnek, hanem valami másra. Egyikük husáanggal csapott le az ott bámészkodó járóelőre. Ennek az egységnek egyes tagjai vettek részt Zoran Đinđić meggyilkolásában, és a kezük véres más politikai gyilkosságok végrehajtásában is. Boszniai és horvátországi vérengzéseikről valóságos rémhírek keringenek. Ez mindenképpen rossz üzenetnek számított a polgárok részére. A Pionír parkot rendőrség védte, és akadályként nem regisztrált traktorok sorát parkolták le a park köré.

Az egyetemisták ezzel ellentétben békés tüntetésre készülődtek. Felszólították a hozzájuk csatlakozó polgárokat, hogy tartózkodjanak minden erőszakos cselekedettől, szigeteljék el a közjük lopódzó provokátorokat, mellőzzék a pirotechnikát, és ne provokálják a rendőrséget és a csendőrséget.

A kezdet valóban impozáns volt. Soha eddig még nem tüntettek ilyen sokan Belgrádban. Ami nem sikerült Titónak, Miloševićnek és Vučićnak, az sikerült az egyetemistáknak. Természetesen erről is számháború folyik. A szerbiai belügyi jelentések szerint 107 ezer polgár tüntetett. A külföldi tudósítók több százezres tömegről számoltak be. A néhány belgrádi civilszervezet 500 és 600 ezerről tud. Számomra a legrelevánsabb a Nyilvános

Rendezvények Archívumának jelentése, eszerint 275 ezer és 325 ezer közé tehető a tüntető polgárok száma, azzal a megjegyzéssel, hogy a szám nagyobb is lehet, mert a városközpont mellékutcai is tömve voltak tüntetőkkal.

Már-már úgy tűnt, hogy a rendezvény mindvégig békés marad, amikor elkezdődött a kisebb-nagyobb incidensek sorozata. Éppen a szokásos 15 perces csenddel emlékeztek meg az újvidéki pályaudvar 15 halálos áldozatáról, amikor egy hatalmas, ágyúszóra emlékeztető robbanás és süvítés szakította meg a kegyeletadást. A szélviharra emlékeztető erő az úttestről a járdára sodorta az embereket. A polgárok pánikszerűen menekültek, mert úgy érezték, egy hatalmas teherautó fogja eltaposni őket. Hangágyú volt, jelezte több szakértő, mivel a szimptomák erre utalnak. Ezekkel a hangágyúkkal a szerbiai belügyi osztály rendelkezik. Vučić és a belügyminiszter erélyesen cáfolta, hogy a belügyminisztérium volna a felelős. Valami mégis történt, erre magyarázatot kell adni. A belügyminisztérium ezzel is próbálkozott. Nem történt semmi, a polgárok pánikba estek, miután az egyetemisták levették magukról a sárga mellényt. Viszont a polgárok azt nyilatkozták, hogy később hányingerük volt, a hallásuk meggyengült stb. A niši egyetemisták közleményben tették közzé, hogy nem elégíti ki őket a válasz, egy apokaliptikus erő sodorta a járdára az embereket.

Ezt követően a Pionír park közelében történt incidens. A rendőrségi jelentés szerint a tüntetők egy csoportja kövekkel dobálta meg a Pionír parkot. Az egyetemisták viszont azt állították, hogy a parkból támadták őket, és a park szélén álló rendőrök nem védték meg őket. Ezért az egyetemista rendfenntartók levették a sárga mellényüket, közölték a polgárokkal, hogy ez már nem az ő rendezvényük, és felkérték őket, hogy távozzanak a helyszínről, mert nincsenek biztonságban. A tömeg lassan szétszéledt. Így ért véget a Belgrád történetében legtömegesebbnek számító tüntetés.

Vučić, bár fenntartotta a vélekedését, hogy a tüntetés sok veszélyt rejt, mégis bevallotta, hogy a tömeges részvételből a kormánypártoknak is le kell vonniuk a tanulságokat. Változniuk kell. Annál is inkább, mert a *Financial Times* közzétette azokat a kutatási eredményeket, amelyeket a szerb kormány rendelt meg. Vučićban mindössze a lakosság 33 százaléka bízik, 55 százaléka cseppet sem bízik benne. Más hazai közvélemény-kutatók is hasonló megállapításra jutottak azzal, hogy az egyetemisták népszerűsége rohamosan megugrott, a lakosság nagy többsége melléjük állt.

Egy biztos: az egyetemista mozgalom lényegesen átalakította a szerbiai közvéleményt. A jövő nagy kérdése, hogy ez mivel magyarázható. A legfontosabb magyarázat abban rejlik, hogy az új évezredben született fiatal nemzedék nem élte át a kilencvenes évek traumáit, nem azokban az években szocializálódott, nem nyomják a vállát azok a vétségek, amelyeket az idősebbek elkövettek, vagy amelyeknek tanúi voltak. Nem azok a dilemmák foglalkoztatják őket, amelyek az előző nemzedékeket megosztották és az ország haladását lefékezték. Ártatlan nemzedék lépett a közéletbe. Ez nem az „embargós nemzedék”, amelynek nem volt alkalma időben „világot látni”, hanem vízum nélkül szabadon utazhatott a nagyvilágba, és előítéletek nélkül találkozott vele. Nincs kiszolgáltatva a hatalomnak, ha más kiutat nem

talál, akkor fogja a vándorbotot. Tájékozott és szakképzett, ezért feltalálja magát a nagyvilágban. A digitális kor nemzedéke önállóbban tájékozódik, nincs kiszolgáltatva az állam által pártfogolt médiumoknak. Ez a nemzedék könnyen feltalálja magát a nagyvilágban, viszont – a legnagyobb meglepetésre – a saját országában akar boldogulni.

A digitális kor nemzedéke más nyelvet beszél, mint a jelenleg uralkodó elit, amelynek megannyi vezetője a kilencvenes években, politikusként Šešelj és Milošević korában szocializálódott. Azzal a szótárral is él. A jelenlegi kormánypártok vezető tisztségviselőinek jelentős része pályafutását politikai tisztségekkel kezdte, és több mint egy évtizede a politikai lombikban tevékenykedik. A valós élettel nincs eleven kapcsolata, mindent a politikai szemüvegen át érzékel, és mindent politikai rostán keresztül szelektál. A tüntető egyetemisták narratívája lényegesen különbözik a mai uralkodó politikai elit narratívájától. Az is világos, hogy az idősebb, úgynevezett „apolitikus polgárok” miért üdvözlik őket olyan lelkesen, és miért nevezik őket felszabadítóknak. Azért, mert megszabadították őket az apolitikus bilincsektől.

A politikusok sziklaszilárdan bizonygatják, hogy teljesítették az egyetemisták követelését. Tegyük fel, hogy őszinték, de hiába: az új nemzedék nyelvét képtelenek felfogni. Ők puccsról beszélnek, külföldi kémhálózatokról, napi politikai harcokról és érdekekről, a fiatalok pedig morális megújulásról, új demokratikus értékrendek megteremtéséről, amit a független intézmények működése garantál. Az uralkodó elit szemrehányón emlegeti, lám, még a kormányfőt is feláldoztuk, s ti nem elégedtek meg ezzel sem. Nem képesek felfogni, hogy a fiatalok szeme előtt nem a kormánybuktatás lebeg, hanem egy másik világ, amely egy jobb kormányt, nemesebb intézményeket szül.

Míg az előző, 30–50 körüli nemzedék nagy része – sokan közülük rossz lelkiismerettel – pragmatikusan alkalmazkodott az uralkodó hatalom elvárásához, most bevallja, hogy az egyetemisták megszabadították őket a félelemtől. Az új fiatal nemzedék nem annyira pragmatikus, sokkal inkább idealista. Az a szó, hogy szabadság, újra visszanyerte mozgósító jellegét. Poétikus, metaforikus aurára tett szert. Még azok is azonosulnak vele, akik némi szkepszissel tekintenek a végeredményre. A jelenlegi helyzetben azonban a holnap kiszámíthatatlan. Egyelőre az tudható, hogy folynak a letartóztatások, az egyetemisták pedig kinyilatkoztatták, hogy folytatják a blokádot.

Ha létezne igazi államférfi, az szálfegyenesen a gyalogló egyetemista menetoszlop élére állna. Erre azonban egyelőre nem lehet számítani. A szerbiai történet tehát nem ért véget.